

Джерело: Дудоров О.О., Дудорова К.Б. Стаття 206-2 Кримінального кодексу України як антирейдерська заборона: проблеми тлумачення, застосування та вдосконалення. *Збірник «Науковий вісник НДІ проблем досудового розслідування»*. 2026. № 1. С. 81–121. URL: <https://ndipdr.com.ua/wp-content/uploads/2026/02/Журнал-в-одному-випуску-2.pdf>

СТАТТЯ 206-2 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЯК АНТИРЕЙДЕРСЬКА ЗАБОРОНА: ПРОБЛЕМИ ТЛУМАЧЕННЯ, ЗАСТОСУВАННЯ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ

Вступ. Процеси розбудови ринкової економіки, що з різним ступенем інтенсивності та складності відбуваються в Україні протягом усього періоду її незалежності, безпосередньо впливають на процеси консолідації капіталу. Так, після масштабних приватизаційних процесів, які стались у 90-х роках минулого століття, відбулася наступна хвиля перерозподілу власності – тепер вже приватної, здебільшого заснованої на корпоративних засадах. Сфера корпоративних відносин виступає одним із фонових явищ рейдерства. Останнє, будучи складним протиправним явищем, пов'язане з низкою реальних загроз економічній безпеці країни, серед яких – погіршення інвестиційного клімату, зниження рівня податкових надходжень, зростання рівня корумпованості і безробіття, монополізація окремих сегментів ринку, втрата конкурентоспроможності, зниження виробництва, дискредитація органів державної та місцевої влади, правоохоронних органів і судів тощо. У Пояснювальній записці до законопроекту, ухваленого як Закон України від 3 жовтня 2019 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту права власності», констатувалось, що протягом декількох останніх років набула особливої гостроти проблема незахищеності власників нерухомості та корпоративних прав від злочинних дій, унаслідок яких майно протиправно переходить під контроль інших осіб. Кількість і масштаб рейдерських захоплень зумовлюють серйозну соціальну напругу в суспільстві, змушують підприємців

відволікати значні ресурси для захисту своїх інтересів. В таких умовах складно говорити про сприятливий інвестиційний клімат. У Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р, вказувалось на необхідність загального покращення середовища для ведення бізнесу, особливо в частині правосуддя, захисту від незаконних дій правоохоронних органів, рейдерства, спрощення і здешевлення ведення бізнесу.

Повністю уникнути корпоративних конфліктів нереально, через що неможливо подолати рейдерство як явище. Однак варто і треба мінімізувати криміногенний потенціал корпоративних конфліктів шляхом проведення виваженої антирейдерської політики. За таких обставин закономірно постає питання, яким має бути місце кримінального закону у системі правових заходів протидії рейдерству.

Найбільш глибоко і всебічно у сучасній господарсько-правовій науці України суть рейдерства дослідив А.В. Смітюх. На думку цього вченого, специфічним для рейдерства є поєднання таких ознак: майно або контроль над суб'єктом господарювання переходять від однієї особи до іншої; цей перехід відбувається без згоди особи, яка має відповідні права та/або здійснює контроль і в ході спланованого конфлікту відповідно до певного сценарію, який: а) має певне удаване правове обґрунтування (тобто його характеризує відсутність реальних правових підстав для отримання майна або контролю, однак юридичне оформлення рейдерських дій може бути настільки якісним, що створює видимість додержання закону; рейдерство – це заволодіння з посиланням на закон); б) реалізується із додержанням або частіше з імітацією додержання встановлених законом процедур.

На переконання А.В. Смітюха, одночасна наявність наведених ознак відрізняє рейдерство від: 1) інших видів недружніх поглинань (рейдерство – це юридично мотивоване загарбання); 2) звичайного господарського конфлікту; 3) добровільного переходу права власності або корпоративного контролю (за рейдерства перехід прав/контролю відбувається без згоди особи, яка має відповідні майнові права або здійснює контроль, має місце психологічний тиск і силовий вплив); 4) недобровільного переходу контролю, що відбувається відповідно до закону (у

випадку рейдерства наявне лише удаване правове обґрунтування, покликане забезпечити набуття прав за відсутності підстав). А.В. Смітюх також пропонує розрізняти: а) зовнішнє рейдерство, коли корпоративний контроль намагається отримати особа, яка на момент початку поглинання не має відношення до корпоративного підприємства; б) внутрішнє рейдерство (корпоративний переворот), коли корпоративний контроль намагається отримати особа, яка на момент початку поглинання є учасником, яка не здійснює корпоративний контроль. Головна різниця між цими видами рейдерства полягає у тому, що стратегія поглинача при корпоративних переворотах є простішою, бо в нього вже є корпоративні паї (частки), що забезпечують йому певний ступінь корпоративного контролю, і доступ до інсайдерської інформації [1, с. 525–526, 530–538, 584–585, 603].

З огляду на зміст відповідних нормативних формулювань, закладений у них правозастосовний потенціал та історію появи цих кримінально-правових норм у вітчизняному законодавстві, ст. 206-2 Кримінального кодексу України (далі – КК) «Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації» (разом із ст. 205-1 КК «Підrobлення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців» і ст. 206 КК «Протидія законній господарській діяльності») утворює групу антирейдерських кримінально-правових заборон. Ці заборони, відображаючи (наскільки адекватно – окреме питання) властиві рейдерству як негативному явищу прояви суспільно небезпечної поведінки, мають забезпечувати комплексну кримінально-правову охорону відносин, пов'язаних із діяльністю суб'єктів господарювання, від протиправного захоплення у трьох напрямках: 1) щодо реагування на прояви фіктивної реєстрації юридичної особи з метою її подальшого використання для захоплення іншого, легально створеного підприємства; 2) щодо правової охорони єдиного майнового комплексу суб'єкта господарювання чи його складових, тобто щодо збереження режиму законного управління ним; 3) щодо захисту майна суб'єкта господарювання або його власників від незаконного заволодіння.

Хоч ст. 206-2 КК, за задумом законодавця, покликана розв'язувати проблему захоплення суб'єкта господарювання (причому здійснюваного не в насильницький,

а в обманний спосіб), ця заборона нерідко піддається критиці фахівцями з корпоративного права. Так, стверджується, що її поява не має реального впливу на захист від злочинних дій щодо бізнесу, адже рейдерські захоплення в Україні нерідко відбуваються на підставі певного рішення суду; як наслідок, дії рейдерів на момент захоплення трактуються як правомірні, оскільки попередньо «легалізовані судом». Недієвість ст. 206-2 КК для боротьби з рейдерством пов'язується з його особливістю: рейдер юридично мотивує свої дії посиланнями на закон і певні юридичні документи при тому, що вказана кримінально-правова заборона потребує використання підроблених документів, печаток або штампів [1, с. 584; 2, с. 137].

Попри такий скепсис, ст. 206-2 КК належить до числа «працюючих» кримінально-правових заборон (особливо на фоні належності багатьох інших статей, розміщених у розділі VII Особливої частини КК «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності», до числа «мертвих»), що зайвий раз підкреслює значущість її виваженого і кваліфікованого тлумачення. Тим більше, що конкретне корпоративне загарбання, не зводячись до вчинення кримінальних та адміністративних правопорушень, може включити дії, які з правової точки зору можуть бути: законними правочинами; законними діями; зловживанням правами; оспорюваними правочинами [1, с. 525–526, 584–585].

Актуальності обраній темі додає і та обставина, що своє бачення вирішення проблеми кримінальної відповідальності за рейдерство запропонувала робоча група з питань розвитку кримінального права Комісії з питань правової реформи при Президентові України (далі – робоча група), яка представила на суд правників підсумковий варіант проєкту нового Кримінального кодексу України [3] (далі – проєкт КК). Оптимальність формулювань потенційного кримінального закону в частині нормативного забезпечення протидії рейдерству, як і пропозиції *de lege ferenda* щодо вдосконалення ст. 206-2 КК, потребують теоретичного осмислення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомим внеском у розроблення питань кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації (ст. 206-2 КК) є праці таких науковців, як С.В. Бабанін, О.З. Гладун, Н.М. Грищенко, Н.О. Гуторова, Л.М. Демидова,

Д.О. Калмиков, Є.В. Калмикова, Д.В. Каменський, В.О. Коломійчук, А.М. Орлеан, О.Р. Слотило, Я.І. Соловій, С.С. Титаренко, І.М. Федулова та ін.

Автори цих рядків раніше також звертались до проблематики кримінально-правової протидії рейдерству [4; 5; 6].

В основу статті, пропонованої увазі читача, покладено науковий висновок, підготовлений у відповідь на звернення судді Касаційного кримінального суду Верховного Суду (далі – ККС ВС) О. Яновської, в якому ставилось питання про правильність кримінально-правової кваліфікації дій А.М. Таранця, обвинуваченого у вчиненні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 206-2 КК. Для опрацювання членам Науково-консультативної ради при Верховному Суді були надані такі документи: вирок Глобинського районного суду Полтавської області від 27 серпня 2021 р. у справі № 527/1096/19 (далі – вирок районного суду); вирок Полтавського апеляційного суду від 11 грудня 2024 р. у справі № 527/1096/19 (далі – вирок апеляційного суду); постанова Великої Палати Верховного Суду від 21 листопада 2021 р. у справі № 917/1338/18 (далі – постанова ВП ВС); касаційна скарга А.М. Таранця на вирок Глобинського районного суду Полтавської області від 27 серпня 2021 р. та вирок Полтавського апеляційного суду від 11 грудня 2024 р. (далі – касаційна скарга А.М. Таранця); касаційна скарга на вирок колегії суддів судової палати Полтавського апеляційного суду від 11 грудня 2024 р. у справі № 527/1096/19 захисника М.В. Стасовського (далі – касаційна скарга захисника); заява – заперечення потерпілої С.А. Убийкін (далі – заперечення потерпілої). Підготовка наукового висновку дала змогу вчергове переконатись у недоліках, притаманних чинній редакції ст. 206-2 КК, та у необхідності їх усунення у законодавчому порядку.

Мета статті – на прикладі конкретного проблемного кейсу, який перебуває на розгляді ККС ВС, з'ясувати дискусійні аспекти кримінально-правової характеристики протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації (ст. 206-2 КК) і висунути на цій основі пропозиції щодо вдосконалення кримінального законодавства України та практики його застосування.

Виклад основного матеріалу. Зазвичай включення у КК ст. 206-2 (на підставі Закону України від 10 жовтня 2013 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання діяльності юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців»; далі – Закон від 10 жовтня 2013 р.) називають або криміналізацією, або встановленням кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації. Проте, з огляду на те, що можливі прояви суспільно небезпечної поведінки, зазначені нині в ч. 1 ст. 206-2 КК, на момент доповнення КК цією статтею охоплювались положеннями інших кримінально-правових норм, коректніше у розглядуваній ситуації мовити про диференціацію кримінальної відповідальності.

Подібну точку зору висловили Є.В. Калмикова та Д.О. Калмиков, на думку яких всі можливі прояви поведінки, описаної в межах ст. 206-2 КК, охоплювались положеннями інших норм – переважно ст. ст. 190, 357 і 358 КК. Дослідники зазначили, що заволодіння майном шляхом вчинення правочинів із використанням підроблених або викрадених документів, печаток чи штампів є одним із найпоширеніших і «традиційних» способів учинення шахрайства, а отже, не характеризується ні значно підвищеною, ні значно зменшеною суспільною небезпекою порівняно з іншими формами шахрайства [7]. Невдалість ст. 206-2 КК О. Туркот також вбачає, зокрема, у створенні небажаної конкуренції з іншими статтями КК [8, с. 155, 169, 177, 222]. О.К. Марін так само відзначає, що ст. 205-1 і ст. 206-2, якими КК доповнено на підставі Закону від 10 жовтня 2013 р., дублюють наявні заборони, створюючи при цьому надмір правового регулювання та сумнівну з погляду виправданості конкуренцію [9, с. 154–156].

За таких обставини не викликає особливого здивування та обставина, що з питання про долю кримінально-правової заборони, присвяченої відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації, в юридичній літературі висловлюються діаметрально протилежні судження. Так, якщо С.С. Титаренко висунув пропозицію позбутись ст. 206-2 КК як норми, що через недоречну казуїстику (у вигляді штучного дублювання ознак шахрайства та використання підроблених документів) є проявом надмірної криміналізації, яка до

того ж не відображає господарсько-правову специфіку певної протиправної поведінки [10, с. 23, 217], то Н.М. Грищенко обмежилась тим, що запропонувала перенести досліджувану заборону (причому у майже незмінному вигляді) до розділу VI Особливої частини КК «Кримінальні правопорушення проти власності», змінивши, щоправда, її назву на «Рейдерство» [11, с. 22, 189].

До речі, у відгуку Є.О. Письменського на дисертацію Н.М. Грищенко критично оцінюється висловлювання цієї науковиці про доцільність криміналізації діяння, передбаченого ст. 206-2 КК (оскільки такий крок мовляв дав можливість виокремити кримінально-правові відносини у сфері протиправного заволодіння майном підприємств, установ і визначити конкретний перелік рейдерських діянь, що запобігає їхній кваліфікації за іншими нормами КК) [11, с. 54, 59–60]. Адже наведеному твердженню не передувало формування системи аргументів щодо доцільності виокремлення самостійної нормативної підстави кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації; слід було чіткіше визначити, чи обґрунтованим було законодавче рішення про доповнення КК ст. 206-2.

Пропозиція змінити назву ст. 206-2 КК на «Рейдерство» так само навряд чи заслуговує на підтримку. По-перше, ця назва здатна створити хибне враження про те, що рейдерство (складне і багатоаспектне явище) в кримінально-правовому сенсі уособлює лише одна заборона (розміщена в ст. 206-2 КК), що не відповідає дійсності. Рейдерство варто розуміти як специфічне криміногенне явище, що, маючи комплексний характер, включає в себе низку правопорушень, комбінація яких в кожному конкретному випадку є індивідуальною, бо залежить від величини компанії, ринкової вартості її активів, перспектив розвитку бізнесу, його інвестиційної привабливості, відомості захопленої компанії, рівня корпоративної культури, структури капіталу, наявності (відсутності) конфлікту між акціонерами, інвесторами та керівництвом товариств, рівня професіоналізму та ділової репутації представників органів управління товариством тощо. До рейдерських (за своєю спрямованістю) кримінально караних посягань варто віднести, як уже зазначалось, і кримінальні правопорушення, передбачені статтями 205-1 і 206 КК. Крім того, є

підстави виділити групу кримінальних правопорушень, додатковим факультативним об'єктом яких виступають правовідносини у сфері захисту суб'єктів господарювання від протиправного захоплення (це щонайменше кримінальні правопорушення, передбачені статтями 189, 190, 197-1, 219, 355, 356, 357, 358, 365-2, 375 КК). По-друге, використання терміну «рейдерство» в тексті КК видається небажаним, оскільки це слово є жаргонізмом іноземного походження, за допомогою якого нерідко позначаються випадки недружнього, однак правомірного поглинання (встановлення контролю) одних суб'єктів господарювання іншими. Показово, що І.М. Федулова, яка, як і Н.М. Грищенко, висловила за перейменування ст. 206-2 КК, оперує зворотом «біле рейдерство», позначаючи ним некримінальні ситуації, пов'язані з використанням прогалин у цивільному і господарському законодавстві [12, с. 47, 89]. Виходить (якщо бути послідовним), що уточнена назва ст. 206-2 КК має бути такою – «Чорне рейдерство»?

Отже, заволодіння майном суб'єкта господарювання або корпоративними правами його учасника шляхом вчинення правочинів з використанням підроблених або викрадених документів, печаток чи штампів є одним із різновидів шахрайства, а тому не характеризується значно підвищеною або, навпаки, зменшеною суспільною небезпекою порівняно з іншими проявами вказаного кримінального правопорушення. Щоправда, не всі науковці поділяють такий підхід.

Так, І.М. Федулова стверджує, що нею спростовано оприлюднену в юридичній літературі позицію, згідно з якою ст. 206-2 КК є дублюючою (спеціальною) нормою щодо ст. 190 КК «Шахрайство». Аргументується таке спростування тим, що каране за ст. 206-2 КК протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації не передбачає притаманну шахрайству обов'язкову участь потерпілого (як сторони відповідного правочину) у добровільній передачі майна винному. Звідси, на думку згаданої авторки, впливає, що об'єктивні сторони складів кримінальних правопорушень, передбачених ст. 206-2 і ст. 190 КК, відрізняються за способом вчинення цих посягань. Специфічність обману у складі досліджуваного злочину вбачається у використанні при вчиненні правочинів підроблених або викрадених документів, печаток, штампів підприємства, установи, організації. При цьому

визнається, що в оману може бути введено не лише сторону правочину (потерпілого), а й іншу особу, уповноважену на прийняття рішення, що призводить до юридичної зміни права власності на майно (зокрема, державного реєстратора) [12, с. 23, 67, 98–99, 123, 143, 149–151, 180, 187].

Повністю погодитись із наведеними міркуваннями складно, попри традиційне визнання особливостю шахрайства (ст. 190 КК) тієї обставини, що власник (володілець) майна або особа, якій воно ввірене чи під охороною якої перебуває, уявлення про істину та воля якого сфальсифіковані обманом чи зловживанням довірою, бере безпосередню участь у передачі майна (права на нього). Усталені міркування про специфічну роль потерпілого в передачі винному майна (права на нього) при вчиненні шахрайства, як відомо, ґрунтуються на тому, що обману чи зловживання довірою поза спілкуванням між людьми бути не може. Однак до адресатів обману при вчиненні шахрайства належать не лише власники майна («прирівняні» до них особи), а й інші суб'єкти, уповноважені на вчинення юридично значущих дій стосовно чужого майна. Введення таких осіб в оману дає підстави вести мову про опосередковане вчинення шахрайства. Ст. 190 КК не вимагає, щоб особа, яка вводиться в оману при шахрайстві, і той, кому внаслідок вчинення цього злочину заподіюється майнова шкода, збігались. У законодавчому визначенні шахрайства нічого не говориться про поведінку потерпілого («прирівняної» особи). Якщо в оману з метою заволодіння чужим майном вводиться, наприклад, суддя, нотаріус чи державний реєстратор, то і в цьому випадку є підстави говорити про наявність обману як інформаційного (інтелектуального) впливу однієї людини на свідомість і волю іншої. Врешті-решт така теоретична позиція знайшла відображення у судовій практиці у вигляді чіткої правової позиції: різновидом обману як способу вчинення шахрайства Судова палата у кримінальних справах Верховного Суду України (постанова від 24 листопада 2016 р. у справі № 5-250кс(15)16) визнала подання безпідставного (завідомо неправдивого) позову, констатувавши існування випадків опосередкованого вчинення шахрайства. Виходить, що винна в шахрайстві особа може заволодіти чужим майном (правом на майно) і без безпосередньої участі в цьому потерпілого [13, с. 135–137]. В одній з

постанов об'єднаної палати ККС ВС суголосно зазначається, що до адресатів обману при вчиненні шахрайства належать не тільки власники, а й інші особи, уповноважені власником або законом (у широкому його розумінні) на вчинення дій стосовно майна [14].

Повертаючись до ролі обману у вчиненні досліджуваного злочину і специфіки способу протиправного заволодіння майном суб'єкта господарювання або корпоративними правами його учасника, хотіли б привернути увагу до питання, чи завжди заволодіння цими благами, якщо воно відбувається за відсутності участі потерпілого (сторони правочину) і набуває вигляду вчинення правочину з використанням підроблених або викрадених документів, може розцінюватись як опосередковане шахрайство. Мабуть, ні. Адже, наприклад, так званий чорний реєстратор може бути в курсі злочинної оборудки, усвідомлюючи ту обставину, що документи, які надані йому зловмисниками та на підставі яких він здійснюватиме певні реєстраційні дії, сфальсифіковані. Відповідно, постає питання, чи не призведе виключення ст. 206-2 із КК до прогалини у кримінально-правовій охороні правомірної господарської діяльності. Вважаємо, що прогалини не виникне, адже кримінально-правовим реагуванням на таку змодельовану нами ситуацію, умовно кажучи, «безобманного» заволодіння майном суб'єкта господарювання або корпоративними правами його учасника буде застосування, зокрема, інших норм КК (зокрема, його статті 205-1, ст. 356, 365-2, 382).

Принципово важливим (зокрема, в контексті кваліфікації дій А.М. Таранця), на нашу думку, є те, що існування господарського конфлікту (корпоративного спору) не виключає складу злочину, передбаченого ст. 206-2 КК (звісно, за наявності до підстав). Вважаємо за потрібне наголосити на цій обставині, оскільки:

1) у вирoku (виправдувальному) районного суду наводяться показання обвинуваченого А.М. Таранця про виникнення між ним і дружиною померлого учасника Агрофірми (АФ) «Славутич» Світланою Убийкін корпоративного конфлікту з приводу кадрових та інших питань, пов'язаних із діяльністю підприємства;

2) у запереченнях на апеляційну скаргу захисник обвинуваченого вказав на «наявність в діях Таранця А.М. цивільно-правових відносин, які повинні вирішуватися в рамках цивільно-господарського, а не кримінального судочинства» (с. 8 вироку апеляційного суду); у касаційній скарзі захисника стверджується про виникнення між засновником АФ «Славутич» А.М. Таранцем і спадкоємцями померлого А.В. Убийкіна цивільно-правового спору, фактично вирішеного постановою ВП ВС;

3) в одній з постанов ККС ВС [15], в якій вирішувалось питання про кримінально-правову оцінку дій, подібних до вчинених А.М. Таранцем, та в якій був зроблений висновок про відсутність у діях обвинуваченої складів злочинів, передбачених ч. 1 ст. 366, ч. 3 ст. 206-2 КК, з-поміж іншого зазначено, що між обвинуваченою Н.О. Разуваєвою та Р.Ф. Кірпічовою як співвласниками господарського підприємства виник корпоративний спір щодо управління цим підприємством, визнання недійсними рішень загальних зборів учасників підприємства, виключення учасника з підприємства та перерозподілу його частки в статутному капіталі підприємства, який (спір) підлягає вирішенню за правилами господарського судочинства (п. 42).

Водночас однією з визначальних особливостей рейдерських дій вважається те, що кожна з них окремо не виглядає на перший погляд як частина системи взаємопов'язаних суспільно небезпечних діянь: винна сторона надає таким діям вигляду звичайного господарського конфлікту; у рейдерських схемах корпоративний конфлікт є тільки приводом для захоплення підприємства. Основною ознакою рейдерства є вчинення певних протиправних дій під прикриттям законних підстав на кшталт вирішення бізнес-конфлікту, поновлення порушених прав міноритарних акціонерів, усунення від керівництва неефективного менеджменту тощо.

Крім майна підприємства, установи, організації, у диспозиції ч. 1 ст. 206-2 КК фігурують частки, акції, паї засновників, учасників, акціонерів і членів. Використаний у цьому разі зворот «у тому числі частками, акціями, паями їх засновників, учасників, акціонерів, членів» із погляду регулятивного законодавства,

яке закріплює відокремленість майна юридичної особи як одну з її невід’ємних ознак, є некоректним, адже із вказаного застереження випливає, що частки власників (учасників) юридичної особи є власністю останньої. Насправді майном юридичної особи є не частки (зокрема акції або паї) її власників (учасників), а те майно, яке вони передали у статутний фонд юридичної особи під час її утворення (кошти, будівлі, споруди, техніка, обладнання, нематеріальні активи тощо). Після цієї передачі відповідне майно стає власністю юридичної особи; особи, які брали участь у формуванні її статутного фонду, стають власниками майна всієї юридичної особи з урахуванням співвідношення, існуючого між внесками засновників на момент її утворення. Це співвідношення відображається у частках, які, своєю чергою, є специфічним різновидом майна – корпоративними правами. Тому, наприклад, у випадку продажу своїх акцій власник втрачає корпоративні права, однак майно підприємства залишається незмінним (у цьому разі йдеться про зміну складу учасників юридичної особи).

Відповідно, слова «у тому числі» *de lege ferenda* слід виключити з ч. 1 ст. 206-2 КК, як це і пропонують зробити окремі дослідники [12, с. 90]. Ще один прийнятний варіант – щоб у вдосконаленій диспозиції цієї кримінально-правової норми йшлося про протиправне заволодіння майном юридичної особи або частками, акціями, паями її учасника (засновника, акціонера, члена) [16, с. 115, 207]. Деякі ж автори, не розуміючи суті позначеної проблеми, висловлюються за те, щоб у поліпшеній ч. 1 ст. 206-2 КК говорилося про «протиправне заволодіння майном суб’єктів господарської діяльності всіх форм власності, зокрема всіма видами майнових прав, у тому числі частками, акціями, паями їх засновників, учасників, акціонерів, членів...» [17, с. 167].

De lege lata злочин, караний за ст. 206-2 КК, слід визнавати посяганням як на (а) правомірну господарську діяльність підприємств, установ, організацій у частині закріпленого правового режиму майна, належного цим юридичним особам на законних підставах, так і на (б) корпоративні права фізичних або юридичних осіб. Показаний дефект законодавчої техніки має долатись (фактично ігноруватись) у

порядку судової правотворчості, що відповідатиме конституційному положенню про керування суддею верховенством права під час здійснення правосуддя.

У світлі наведеного вище з'ясуємо, чим саме заволодів А.М. Таранець.

У зверненні судді ККС ВС О. Яновської до членів НКР при ВС зазначається, що 3 січня 2018 р. А.М. Таранець подав пакет документів для проведення державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи, на підставі чого зі складу засновників АФ «Славутич» було виключено спадкоємців А.В. Убийкіна. «У такий спосіб обвинувачений заволодів усім майном підприємства» (п. 2.6). Про те, що А.М. Таранець заволодів майном підприємства (АФ «Славутич»), мовиться і в запереченні потерпілої (с. 7).

Інший та, як видається, коректніший підхід знаходить відбиття у: 1) вироку апеляційного суду (с. 12), де зазначено, що обвинувачений протиправно збільшив за рахунок спадкоємців померлого співзасновника Убийкіна А.В. розмір своєї частки у статному капіталі АФ «Славутич» до 100%, усунувши в такий спосіб спадкоємців померлого та позбавивши їх частки у майні підприємства; 2) постанові ВП ВС, де вказано, що дії А. Таранця були спрямовані на незаконне заволодіння часткою померлого Убийкіна А.В. у статутному капіталі АФ «Славутич» (60% статутного капіталу), яку успадкували спадкоємці та яка, відповідно, належала їм.

Отже, обвинувачений заволодів часткою померлого засновника (учасника) АФ «Славутич», а не майном цього підприємства.

А.М. Таранець у своїй касаційній скарзі (с. 4), доводячи відсутність у його діях складу злочину, передбаченого ст. 206-2 КК, написав, що у цій нормі йдеться про заволодіння часткою учасника підприємства, а не спадкоємця; спадкоємці ж померлого Убийкіна А.В., мовляв, учасниками АФ «Славутич» не стали, бо їх до складу учасників підприємства не прийняли. Однак останню тезу переконливо спростувала ВП ВС, через що вона не може вплинути на кваліфікацію вчиненого А.М. Таранцем за ст. 206-2 КК.

Із тексту ст. 206-2 КК слідує, що протиправне заволодіння майном юридичної особи або корпоративними правами її співвласника, яке стало результатом неправомірного внесення змін до Єдиного державного реєстру юридичних осіб,

фізичних осіб – підприємців та громадських утворень (далі – ЄДР) або Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, якщо внесенню таких змін не передувало вчинення правочину і використання підробленого або викраденого документа, печатки, штампу, не утворює складу розглядуваного злочину. Кримінально-правове реагування на випадки рейдерства, не охоплюваного чинною редакцією ст. 206-2 КК, може здійснюватись, зокрема, за допомогою статей 205-1, 206, 356, 358, 365-2, 366, 368-4, 382 КК, а так само норм розділу VI Особливої частини КК «Кримінальні правопорушення проти власності».

Наприклад, якщо державним реєстратором підроблено установчі документи і протокол загальних зборів юридичної особи, якими ухвалено рішення про її приєднання до іншої юридичної особи, на підставі чого зареєстровано припинення цієї (першої) юридичної особи, а також внесено відповідні зміни до ЄДР, то вчинене немає підстав кваліфікувати за ст. 206-2 КК. Адже у такій ситуації відсутнє протиправне заволодіння майном юридичної особи у спосіб вчинення правочину, як цього вимагає чинний кримінальний закон. Зазначені дії державного реєстратора потребують кваліфікації щонайменше за ст. 358 і (за наявності підстав) за ст. 365-2 або ст. 368-4 КК.

З урахуванням казуїстичності, притаманної розглядуваній кримінально-правовій забороні, у зверненні судді ККС ВС О. Яновської ставляться цілком слушні (закономірні) питання, що є правочином у розумінні ст. 206-2 КК і чи є підстави визнавати правочином подання А.М. Таранцем відповідних документів до державного реєстратора.

Відповідаючи на ці питання, відзначимо, що у кримінально-правовій літературі, в якій аналізується склад злочину «протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації», в цій частині зазвичай робиться відсилка до ст. 202 Цивільного кодексу України (далі – ЦК), згідно з якою: правочином є дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків; правочини можуть бути одно-, дво- чи багатосторонніми (договори). У розвиток цього можна прочитати, що: під вчиненням правочину з погляду кваліфікації за ст. 206-2 КК слід розуміти як його вчинення винуватою особою, так і забезпечення

(організацію) нею вчинення такого правочину іншими особами [18, с. 41]; суспільно небезпечне діяння як складова об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 206-2 КК, полягає у вчиненні правочинів, які за зовнішніми ознаками є законними та за результатами яких настають певні юридичні наслідки; конкретний перелік правочинів, вчинення яких дозволяє кваліфікувати діяння за ст. 206-2 КК, законодавець не наводить, а тому він фактично не обмежений; особливостями таких правочинів є те, що у більшості випадків вони вчиняються у письмовій формі, оскільки стороною є юридична особа (статті 207, 208 ЦК), і вважається укладеними після внесення відповідних відомостей до ЄДР [12, с. 98–99].

У цивілістичній літературі підкреслюється, що: правочинам притаманне правомірне вольове вчинення особою юридичних дій, спрямованих на створення конкретного правового результату для себе або інших осіб; правочини слід відрізняти від інших юридичних фактів – подій, фізичних дій, вчинків, правопорушень; односторонніми правочинами (характеризуються волевиявленням одного суб'єкта цивільних прав) вважаються видача довіреності, прийняття чи збереження речі, повідомлення одним співвласником інших співвласників про продаж своєї частки у спільній власності, публічне оголошення конкурсу на створення художнього твору, складання заповіту, прийняття спадщини або відмова від неї тощо; до односторонніх правочинів можуть бути віднесені, зокрема, рішення зборів акціонерного товариства про збільшення чи зменшення статутного капіталу, рішення зборів виробничого кооперативу про виключення члена такого кооперативу [19, с. 293–295; 20, с. 9–13].

За такою логікою (як видається, прийнятною для кримінально-правових потреб) односторонніми правочинами можуть бути визнані ухвалені 2 січня 2018 р. рішення загальних зборів АФ «Славутич»: виключити Убийкіна А.В. зі складу учасників підприємства у зв'язку з його смертю; відмовити спадкоємцям померлого у прийнятті їх до складу учасників АФ «Славутич» і провести з ними розрахунки відповідно ст. 148 ЦК; провести перерозподіл часток у статутному капіталі АФ «Славутич» з визначенням частки Таранця А.М. у розмірі 100 % статутного капіталу. Хіба такі рішення не є діями, спрямованими на набуття, зміну або

припинення цивільних прав та та обов'язків, як це передбачено ч. 1 ст. 202 ЦК? Так, відмова загальних зборів АФ «Славутич» прийняти спадкоємців покійного Убийкіна А.В. до складу учасників підприємства, вочевидь, може розглядатись як дія, спрямована на припинення права (таке рішення не дозволило спадкоємцям реалізувати їхнє право на частку в статутному капіталі підприємства). Рішення ж загальних зборів щодо перерозподілу часток у статутному капіталі АФ «Славутич» – це також дія, спрямована на виникнення відповідного права вже у самого А.М. Таранця.

У згаданій вище постанові ККС ВС у справі Н.О. Разуваєвої (пункти 32–36) [15], а також у п. 12.9 постанови ВП ВС зазначається, що рішення загальних зборів учасників (акціонерів, членів) та інших органів юридичної особи не є правочинами у розумінні ст. 202 ЦК; до цих рішень не можна застосовувати положення статей 203, 215 ЦК, які визначають підстави недійсності правочину, і, відповідно, правові наслідки недійсності правочину за ст. 216 ЦК; це – акти ненормативного характеру (індивідуальні акти), тобто офіційні письмові документи, що породжують певні правові наслідки, спрямовані на врегулювання господарських відносин і мають обов'язковий характер для учасників цих відносин. Такий висновок зробила ВП ВС й у рішенні від 18 грудня 2024 р. у справі № 916/379/23.

Звернемо, однак, увагу на те, що:

1) ВС (його Касаційний господарський суд (далі – КГС) і ВП) вирішував питання про (не)визнання рішень органів юридичної особи правочинами у розумінні саме і тільки ст. 202 ЦК і в контексті недійсності таких актів;

2) підхід, згідно з яким вказані рішення не є правочинами, сформувався у практиці КГС ВС, судячи з наданих для вивчення документів, починаючи з березня 2018 р., тобто вже після вчинення А.М. Таранцем дій, щодо яких вирішується питання про їхню кваліфікацію за ч. 3 ст. 206-2 КК;

3) до цього моменту, як було показано вище, цивілісти не виключали можливість визнання щонайменше частини рішень органів юридичної особи правочинами;

4) постанова ВП ВС, якою визнано недійсними рішення загальних зборів учасників АФ «Славутич», оформлені протоколом № 1 від 2 січня 2018 р., зайвий раз підтверджує, що окремі з цих рішень можуть визнаватись правочинами;

5) розробники Закону України від 10 жовтня 2013 р., на підставі якого (як уже зазначалось) до КК було включено ст. 206-2 КК, не могли передбачити того, яких змін (звуження) зазнає у судовій практиці цивільно-правове розуміння правочину. Ба більше: у Пояснювальній записці до законопроекту, ухваленого як Закон від 10 жовтня 2013 р., основною метою, на досягнення якої спрямовувався законопроект, проголошувалось недопущення використання схем і методів протиправного поглинання та захоплення підприємств, що створює реальну загрозу національним і економічним інтересам України та вимагає формування ефективної системи протидії цим негативним проявам. Констатувалось, що особливої гостроти набула проблема незахищеності власників нерухомості та корпоративних прав від злочинних дій, унаслідок яких відповідне майно протиправно переходить під контроль інших осіб.

Як засвідчує діяльність Ради бізнес-омбудсмена України, однією з найбільш розповсюджених рейдерських схем є заволодіння майном шляхом внесення змін до державних реєстрів на підставі поданих державному реєстратору підроблених рішень органів управління юридичної особи, договорів про відчуження, рішень суду тощо. У межах цієї схеми рейдери подають державному реєстратору протокол зборів учасників товариства, інші документи, а державний реєстратор, своєю чергою, здійснює відповідну реєстраційну дію та передає корпоративні права певній особі [21, с. 18]. Матеріали журналістських розслідувань так само демонструють ту обставину, що підроблення документів, встановлених для державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу, що містяться в ЄДР (перелік цих документів наводиться у Законі України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань»), систематично має місце при реалізації рейдерських схем. Звідси випливає висновок про можливість кваліфікації вчиненого за сукупністю злочинів, передбачених ст. 205-1 і ст. 206-2 КК.

Показово, що місцевим судом було доведено винуватість А.М. Таранця у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 205-1 КК, і підсудний не заперечував правильність такої кваліфікації його дій (с. 3–4 вироку районного суду).

Отже, телеологічне тлумачення кримінального закону вкупі зі слідуванням положенню про керування верховенством права при здійсненні правосуддя (ч. 1 ст. 129 Конституції України) уможливорює висновок про віднесення до числа правочинів із погляду кваліфікації за ст. 206-2 КК, зокрема, тих рішень органів управління юридичної особи, які змістовно відповідають законодавчому поняттю правочину (ч. 1 ст. 202 КК).

Щодо поставленого суддею ККС ВС О. Яновською питання про можливість визнання правочином подання обвинуваченим певних документів до державного реєстратора, то на це питання, вочевидь, варто давати негативну відповідь. До неї схиляють положення релевантної судової практики про те, що: всі реєстраційні дії, рішення та записи, які здійснюються чи приймаються державними реєстраторами, по суті мають технічний характер, спрямований на виконання встановленого законодавством порядку здійснення державної реєстрації; вони не мають самостійного правовстановлюючого характеру і здійснюються на підставі наданих державному реєстратору правовстановлюючих документів; державна реєстрація права за певною особою не є безспірним підтвердженням наявності в цієї особи права, але створює спростовувану презумпцію права такої особи; за своєю правовою природою свідоцтво про право власності на нерухоме майно лише посвідчує наявність відповідного права і не породжує, не змінює і не припиняє певні права та обов'язки, тобто не є правочином [22, с. 10].

Ще один дискусійний аспект кримінально-правової характеристики злочину, передбаченого ст. 206-2 КК, – це розуміння законодавчого звороту « шляхом вчинення правочинів з використанням підроблених або викрадених документів, печаток, штампів підприємства, установи, організації ». Традиційне (панівне) прочитання ст. 206-2 КК зводиться до того, що для інкримінування порушення цієї кримінально-правової заборони слід встановити те, що правочин був вчинений з використанням підробленого або викраденого документа, печатки або штампи [18,

с. 39–42; 23, с. 475]. Підроблені і викрадені документи, печатки, штампи виступають у цьому разі засобом (точніше, мабуть, знаряддям) вчинення злочину, передбаченого ст. 206-2 КК: винуватий використовує їх при вчиненні відповідних правочинів, забезпечуючи настання бажаного для себе результату. У межах цього підходу вважається, що про використання підроблених або викрадених документів, печаток або штампів із погляду кваліфікації за ст. 206-2 КК можна вести мову лише в тому разі, коли за відсутності вказаних предметів відповідний правочин не міг би бути вчинений (наприклад, без підробленого документа винуватому не вдалося б підтвердити свої повноваження як представника юридичної особи).

До речі, саме таке усталене тлумачення аналізованого законодавчого звороту знайшло відбиття у п. 37 постанови ККС ВС у справі щодо Н.О. Разуваєвої, в якій (постанові) зроблено висновок про відсутність у діях цієї обвинуваченої такого способу вчинення злочину, передбаченого ст. 206-2 КК, як вчинення правочинів із використанням підроблених або викрадених документів, печаток, штампів підприємства, установи, організації, а отже, і складу розглядуваного злочину загалом [15].

Видається, однак, що не виключається (через що не може бути визнане принципово неправильним) й інше прочитання ч. 1 ст. 206-2 КК, а саме: зворот «з використанням підроблених або викрадених документів, печаток, штампів підприємства, установи, організації» не обов'язково «прив'язується» до вчинення правочинів і може, так би мовити, самостійно (варіативно) характеризувати діяння – протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації або частками, акціями, паями їх засновників, учасників, акціонерів, членів. Інакше кажучи, навіть якщо на момент вчинення відповідного правочину відсутнє використання підробленого або викраденого документа, печатки, штампів, або вчинення правочину не поєднується з таким використанням, це не виключає кваліфікацію дій особи за ст. 206-2 КК (за наявності всіх ознак передбаченого нею складу злочину).

Далі з'ясуємо, чи використав обвинувачений А.М. Таранець (поряд із вчиненням правочинів) для заволодіння часткою померлого засновника (учасника)

АФ «Славутич» А.В. Убийкіна, яку успадкували його дружина і доньки, підроблені документи.

З погляду кваліфікації вчиненого за ст. 206-2 КК не має значення те, в який спосіб і хто саме (рейдер чи хтось інший) підробив документ, надалі використаний для заволодіння відповідного майна, як і те, що це за документ (документи) і чи діяв винний при використанні підробленого документа (документів) як службова особа підприємства чи як його учасник (засновник, власник). Тобто у цьому разі закріплена максимально узагальнююча законодавча вказівка.

Підроблення може полягати як у зміні змісту правдивого документа, так і у складанні повністю підробленого документа, який із зовнішнього боку має всі ознаки справжнього документа. Другий вид підроблення називають інтелектуальним, він характеризується наявністю у документі неправдивої інформації, тобто інформації, яка (повністю або частково) не відповідає дійсності. За визначенням, запропонованим Міністерством юстиції України, недостовірною вважається інформація, яка не відповідає дійсності або викладена неправдиво, тобто містить відомості про події та явища, яких не існувало взагалі або які існували, але відомості про них не відповідають дійсності (неповні або перекручені) [24].

У запереченні потерпілої (с. 7) слушно зазначається, що підробленими документами, про використання яких згадується у ст. 206-2 КК, можуть бути, зокрема, документи, подані для проведення державної реєстрації, які фігурують у Законі України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань».

Постає питання, чи є підстави визнати підробленим документом протокол загальних зборів учасників АФ «Славутич» від 3 січня 2018 р. за участю самого лише А.М. Таранця, який (протокол) надалі був наданий державному реєстратору, тобто використаний обвинуваченим. Як відомо, подання підробленого документа (різновид його використання) означає, що певне коло осіб ознайомлюється зі змістом підробленого документа; при цьому підробка не залишається у винуватого, а передається уповноваженим особам для посвідчення певних фактів.

Того, що постановою ВП ВС рішення загальних зборів АФ «Славутич» від 3 січня 2018 р. через порушення порядку проведення зборів (розпорядження одним із учасників підприємства часткою в статутному капіталі, що йому не належала, і проведення зборів за відсутності кворуму) було визнано недійсним, вочевидь, недостатньо для визнання протоколу цих зборів підробленим документом – навіть якщо виходити з того, що у цих загальних зборів мали брати участь усі учасники АФ «Славутич», включно із спадкоємцями (правонаступниками) померлого засновника А.В. Убийкіна. Попри це, вважаємо, що протокол загальних зборів учасників АФ «Славутич» від 3 січня 2018 р. містив відомості, які не відповідали дійсності, а отже, може бути визнаний підробленим документом із погляду кваліфікації за ст. 206-2 КК. Адже на цих зборах, як уже зазначалось, було ухвалено рішення відмовити спадкоємцям померлого Убийкіна А.В. у прийнятті їх до складу учасників АФ «Славутич», хоч на момент проведення загальних зборів, як встановлено постановою ВП ВС (пункти 74.3, 81, 82 та ін.), вироком районного суду (с. 12–13) і вироком апеляційного суду (с. 8, 10), вони (спадкоємці Убийкіна А.В.) набули статусу учасників підприємства. І ця обставина (перекручення істини) знайшла відбиття у протоколі загальних зборів від 3 січня 2018 р.

Навіть якщо не сприйняти наведені вище міркування про належність до числа підроблених документів протоколу загальних зборів АФ «Славутич» від 3 січня 2018 р., це не виключає наявності у діях обвинуваченого А.М. Таранця такого способу вчинення злочину, передбаченого ст. 206-2 КК, як використання підробленого документа. Справа в тому, що і районним, і апеляційним судом було встановлено, що А.М. Таранець подав державному реєстратору (тобто використав) підроблений протокол № 29 зборів засновників АФ «Славутич» від 26 січня 2016 р., в результаті чого став керівником (директором) АФ «Славутич» та особою, яка має право вчиняти дії від імені цієї юридичної особи, чим у подальшому А.М. Таранець скористався, коли заволодів часткою померлого засновника (учасника) АФ «Славутич» А.В. Убийкіна. Як уже зазначалось, підсудний не заперечував правильності інкримінування йому порушення ч. 1 ст. 205-1 КК, яка передбачає відповідальність, зокрема, за умисне подання для проведення державної реєстрації

юридичної особи документа, який містить завідомо неправдиві відомості (с. 3 вироку районного суду).

Викладене дає змогу зробити проміжний висновок про те, що А.М. Таранець заволодів часткою померлого засновника (учасника) АФ «Славутич» А.В. Убийкіна шляхом вчинення правочинів (ними є відповідні рішення загальних зборів АФ «Славутич» від 2 січня 2018 р.) із використанням підроблених документів (ними є протокол зборів засновників АФ «Славутич» від 26 січня 2016 р. та (або) протокол загальних зборів учасників АФ «Славутич» від 3 січня 2018 р.). Такий висновок уможлиблюється, зокрема, завдяки «альтернативному» прочитанню використаного у ч. 1 ст. 206-2 КК звороту «шляхом вчинення правочинів з використанням підроблених або викрадених документів, печаток, штампів підприємства, установи, організації». Найближчим часом стане відомо, чи сприйме таке незвичне прочитання згаданого звороту ККС ВС.

Якщо заволодіння А.М. Таранцем часткою померлого засновника (учасника) АФ «Славутич» А.В. Убийкіна здійснено шляхом вчинення правочинів і використання підроблених документів, як цього і вимагає чинна редакція ст. 206-2 КК, то таке заволодіння не могло бути не протиправним (щонайменше у кримінально-правовому сенсі) – навіть якщо регулятивне законодавство на момент вчинення дій А.М. Таранця, які піддаються кримінально-правовій кваліфікації, характеризувалось невизначеністю і не виключало оцінку таких дій як правомірних (с. 16–20 вироку районного суду; с. 4–6, 10–12 касаційної скарги А.М. Таранця; касаційна скарга захисника).

Ба більше: визнавши недійсними рішення загальних зборів від 2 січня 2018 р. через порушення порядку проведення зборів учасників АФ «Славутич», ВП ВС своєю постановою визнала неправомірність дій А.М. Таранця і з погляду регулятивного законодавства. Причому якщо у п. 103 постанови ВП ВС дії Таранця А.М. із привласнення частки Убийкіна А.В. у статутному капіталі АФ «Славутич», а також подальше відчуження цієї частки на користь Хоменка В.П. без урахування майнових інтересів позивачок названі недобросовісними, то вже у п. 104 цієї ж постанови міститься вказівка на незаконність заволодіння часткою померлого

у статутному капіталі АФ «Славутич». До того ж наказом Міністерства юстиції України від 5 вересня 2018 р. скасовано реєстраційні дії стосовно АФ «Славутич», вчинені в ЄДР 3 січня 2018 р. за № 15611050018000555 і 6 червня 2018 р. за № 15611050020000555 (п. 6.10 постанови ВП ВС), що так само засвідчує «регулятивну» неправомірність дій А.М. Таранця.

Інша справа, що невизначеність регулятивного законодавства з питання набуття спадкоємцями учасника господарського товариства права участі у ньому і змінюваність (нестабільність) відповідної судової практики, до чого апелюють обвинувачений та його захисник і що підтвердила ВП ВС, відступивши він раніше зробленого висновку (п. 91 постанови ВП ВС), уможлиблюють постановку питання про дотримання (у разі визнання А.М. Таранця винуватим у вчиненні злочину, передбаченого ст. 206-2 КК) конвенційної вимоги передбачуваності засудження особи на підставі закону [25].

У зверненні судді ККС ВС О. Яновської також ставилось питання, чи діяв А.М. Таранець як службова особа (керівник) підприємства, або ж він діяв як його засновник. Нагадаємо, що вчинення злочину службовою особою з використанням службового становища як одна з особливо кваліфікуючих ознак аналізованого злочину (ч. 3 ст. 206-2 КК) означає вчинення дій, які, перебуваючи у межах компетенції службової особи або виходячи за такі межі, безпосередньо пов'язані зі службовими повноваженнями особи або зумовлені фактичними можливостями займаної посади (використання службового авторитету, зв'язків з іншими службовими особами тощо). При цьому необхідно, щоб службова особа використовувала надані їй владні, організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські повноваження для виконання дій, що утворюють об'єктивну сторону складу злочину, передбаченого ст. 206-2 КК.

Проводячи 26 січня 2016 р. збори засновників АФ «Славутич», а 3 січня 2018 р. – загальні збори учасників АФ «Славутич», складаючи і підписуючи відповідні протоколи, подаючи їх разом з іншими документами державним реєстраторам, тобто вчиняючи дії із незаконного заволодіння часткою померлого засновника (учасника) АФ «Славутич» А.В. Убийкіна, А.М. Таранець діяв як засновник

(учасник) підприємства, а не як його директор (службова особа), адже не використовував (виконував) при цьому свої організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські повноваження (функції).

Власник приватного підприємства, як і одноособовий засновник (учасник) господарського товариства, який одночасно є його керівником (виконавчим органом), не є власником належного такому підприємству (товариству) майна. Тому, здійснюючи дії з управління чи розпорядження майном такого підприємства (товариства), вказана особа виконує адміністративно-господарські функції. Власника приватного підприємства слід визнавати службовою особою, якщо він виконує функції директора на цьому підприємстві, керуючи іншими працівниками, або управляє чи розпоряджається належним відповідному підприємству майном [26, с. 193]. Однак дії А.М. Таранця, які піддаються кримінально-правовій оцінці, стосується не майна підприємства – АФ «Славутич», а полягають, як уже неодноразово зазначалось, у незаконному заволодінні часткою померлого засновника (учасника) АФ «Славутич» А.В. Убийкіна. Тому автори цих рядків критично ставимось до наведеного у вироку апеляційного суду твердження про те, що А.М. Таранець, будучи одним із засновників АФ «Славутич», не міг заволодіти майном підприємства та в подальшому розпоряджатися ним, не ставши його директором і не використовуючи організаційно-розпорядчі та адміністративно-господарські функції, визначені статутом підприємства (с. 14).

Щоправда, виключення з обсягу обвинувачення такої особливо кваліфікуючої ознаки, як вчинення злочину службовою особою з використанням службового становища, не вплине на остаточну кваліфікацію дій А.М. Таранця за ч. 3 ст. 206-2 КК як таких, що заподіяли велику шкоду.

З огляду на продемонстроване панівне розуміння правочинів у практиці господарського судочинства і, так би мовити, сьогоденні рейдерські реалії, які гарно простежуються на прикладі проаналізованого вище кейсу із практики ККС ВС, згадування про правочини у вдосконаленій ч. 1 ст. 206-2 КК варто позбутись. Через це ми критично оцінюємо пропозицію В.О. Коломійчука залишити незмінним законодавче описання об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ч. 1

ст. 206-2 КК, включаючи використання звороту «шляхом вчинення правочину з використанням підроблених або викрадених документів, печаток, штампів» [16, с. 211–212]. Натомість викликає інтерес підхід І.М. Федулової, яка висловлюється за запровадження в межах вдосконаленої ст. 206-2 КК відповідальності за «встановлення протиправного контролю над суб'єктом господарювання», мотивуючи доцільність такого кроку тим, що це дасть змогу притягувати до кримінальної відповідальності винних осіб ще до настання суспільно небезпечних наслідків у вигляді вилучення певного майна (прав на нього) [12, с. 23, 24, 55, 91, 189]. Щоправда, і такий варіант вдосконалення досліджуваної кримінально-правової заборони змушує зробити певні застереження.

По-перше, «встановлення протиправного контролю над суб'єктом господарювання» І.М. Федулова пропонує розглядати як результат вчинення правочину з використанням підроблених або викрадених документів, печаток, штампів суб'єкта господарювання. Як наслідок, «вузькі місця», які притаманні чинній редакції ст. 206-2 КК та які значною мірою призвели до того, що кваліфікацією дій обвинуваченого А.М. Таранця нині опікується ККС ВС, не усуваються. Не враховується і те, що за КК Казахстану (а досвід саме цієї країни надихнув І.М. Федулову, судячи з тексту її дисертації, на ініціювання розглядуваної новели) злочинне встановлення контролю над юридичною особою визнається наслідком певних «управлінських» зловживань. Так, вельми громіздка і казуїстична ст. 249 КК Республіки Казахстан під назвою «Рейдерство» передбачає відповідальність за незаконне придбання права власності на частку участі в юридичній особі, а так само майна і цінних паперів юридичної особи або встановлення контролю над юридичною особою у результаті умисного спотворення результатів голосування або перешкоджання вільній реалізації права при прийнятті рішення вищим органом шляхом внесення у протоколи зборів, засідання, виписки з них завідомо недостовірних відомостей про кількість тих, хто голосував, кворум або результати голосування або складання завідомо недостовірної підрахунку голосів або обліку бюлетенів для голосування, а так само за блокування або обмеження фактичного доступу акціонера, учасника, члена органу управління або члена

виконавчого органу до голосування, неповідомлення відомостей про проведення зборів, засідання якого повідомлення недостовірних відомостей про час і місце проведення зборів, засідання, голосування від імені акціонера, учасника або члена органу управління за підробленою довіреністю, шляхом порушення або обмеження права переважної купівлі цінних паперів, а також за умисне створення перешкод при реалізації права переважної купівлі цінних паперів або інші незаконні способи, що призвели до заподіяння істотної шкоди правам чи охоронюваним законом інтересам громадян або організацій або охоронюваним законом інтересам суспільства або держави.

По-друге, І.М. Федулова, висувуючи свою пропозицію, не взяла до уваги те, що «встановлення протиправного контролю над суб'єктом господарювання» охоплюється (щонайменше частково) диспозицією ст. 206 КК «Протидія законній господарській діяльності». Вказане неврахування стало наслідком того, що, здійснивши порівняльний аналіз складів злочинів, передбачених ст. 206 і ст. 206-2 КК, дослідниця не помітила антирейдерський «потенціал» кримінально-правової заборони, присвяченої відповідальності за протидію законній господарській діяльності. З приводу цього «потенціалу» А.М. Ришелюк слушно зазначає, що ст. 206 КК охоплюється незаконне захоплення відповідного об'єкта, тобто «встановлення контролю над ним за відсутності до цього законних підстав» [27, с. 673]. Об'єктивну сторону протидії законній господарській діяльності у формі захоплення єдиного майнового комплексу або його частини утворює «протиправне встановлення фактичного контролю над хоча б одним об'єктом у поєднанні з незаконним припиненням або обмеженням діяльності на ньому та обмеження доступу до нього» [28, с. 848].

Звідси з-поміж іншого слідує те, що за ст. 206 КК, яка, на відміну від ст. 206-2 КК, не містить казуїстичної вказівки на спосіб захоплення (заволодіння), можуть кваліфікуватись, наприклад, випадки встановлення контролю над тим чи іншим об'єктом, що поєднується з використанням підробленого рішення суду, рішення суду, яке не набрало законної сили, або рішення суду, яким насправді не передбачається вчинення певних дій.

С.С. Титаренко, який, як уже зазначалось, пропонує виключити ст. 206-2 із КК, висловлюється за те, щоб злочином (згідно з поліпшеною ст. 206 КК) визнавати протидію законній господарській діяльності, вчинювану, зокрема, шляхом захоплення цілісного майнового комплексу чи його частини, незаконного припинення або обмеження діяльності на цих об'єктах (обмеження доступу до них), або заволодіння корпоративними правами учасника (члена) суб'єкта господарювання [10, с. 219–220]. Такий підхід, вочевидь, узгоджується із суттю відповідних суспільних відносин: останні, уособлюючи реалізацію корпоративних прав, стосуються не лише майна; це впливає із законодавчого визначення корпоративних прав, під якими розуміються, зокрема, правомочності на участь особи в управлінні господарською організацією, а також інші правомочності, передбачені законом і статутними документами.

У проєкті КК міститься ст. 6.4.5 під назвою «Встановлення контролю над суб'єктом господарювання (рейдерство)». У ній мовиться про те, що злочин 3 ступеня вчинила особа, яка встановила незаконний контроль над суб'єктом господарювання – юридичною особою шляхом використання завідомо фіктивних юридичних інструментів, а саме: 1) заблокувала чи обмежила фактичний доступ до голосування акціонера, учасника, члена виконавчого чи іншого органу суб'єкта господарювання, 2) спотворила рішення такого органу або 3) порушила чи обмежила переважне право на набуття цінних паперів цього суб'єкта господарювання [3].

Підготовка наукового висновку, покладеного в основу цієї публікації, вивчення інших матеріалів судової практики, пов'язаної із застосуванням ст. 206-2 КК, а також опрацювання різноманітних джерел, присвячених феномену рейдерства, підтверджують вдалість позначення у проєкті КК як тих дій (способів), які уможливають встановлення незаконного контролю над суб'єктом господарювання, так і суті рейдерства: останнє – не стільки про заволодіння майном, як це передбачає чинна редакція ст. 206-2 КК, скільки про захоплення управлінням суб'єкта господарювання. Водночас: а) зворот «шляхом використання завідомо фіктивних юридичних інструментів» пропонується зі ст. 6.4.5 проєкту КК

прибрати як такий, що навряд чи адекватно відображає названі «реальні» способи встановлення незаконного контролю над суб'єктом господарювання (термін же «фікція» (від лат. fictio – вигадка) тлумачиться як щось неіснуюче, вигадане, те, що видається з певною метою за дійсне [29, с. 707]); б) слово «рейдерство» із міркувань, висловлених вище, доцільно виключити із назви ст. 6.4.5 проєкту КК; в) перелік тих дій (способів), які уможливлють встановлення незаконного контролю над суб'єктом господарювання, краще зробити невичерпним з урахуванням як релевантного зарубіжного досвіду (Казахстан, Молдова тощо), так і тієї обставини, що в умовах сьогодення відсутні будь-які гарантії того, що в найближчому майбутньому рейдери не винайдуть нові протиправні механізми (способи) своїх атак.

Висновки. Проведене дослідження дає змогу сформулювати такі висновки.

По-перше, змінювати назву ст. 206-2 КК на «Рейдерство» недоцільно, оскільки: а) вказаний термін є жаргонізмом іноземного походження, за допомогою якого зазвичай позначаються випадки хоч і недружнього, однак правомірного встановлення контролю одних суб'єктів господарювання над іншими; б) таке перейменування статті КК може створити хибне враження про те, що рейдерство (специфічне криміногенне явище) у кримінально-правовому сенсі уособлює лише одна заборона.

По-друге, з урахуванням положень регулятивного законодавства, які закріплюють відокремленість майна юридичної особи як одну з її невід'ємних ознак, слова «у тому числі» з диспозиції ч. 1 ст. 206-2 КК слід виключити. Досліджуваний злочин має визнаватись посяганням як на правомірну господарську діяльність підприємств, установ, організацій (передусім суб'єктів господарювання) у частині закріпленого правового режиму майна, належного юридичним особам на законних підставах, так і на корпоративні права фізичних або юридичних осіб.

По-третє, телеологічне тлумачення кримінального закону, поєднане із слідуванням конституційному положенню про керування верховенством права при здійсненні правосуддя, наводить на думку про: а) віднесення (всупереч практиці господарського судочинства) до числа правочинів із погляду кваліфікації за ст. 206-

2 КК, зокрема, тих рішень органів управління юридичної особи, які змістовно відповідають законодавчому поняттю правочину (ч. 1 ст. 202 КК); б) допустимість «альтернативного» прочитання тексту розглядуваної заборони, у межах якого зворот «з використанням підроблених або викрадених документів, печаток, штампів підприємства, установи, організації» не обов'язково «прив'язується» до вчинення правочинів і може самостійно (варіативно) характеризувати діяння – протиправне заволодіння майном юридичної особи або частками, акціями, паями її засновників, учасників, акціонерів, членів. Згадування про правочини у вдосконаленій ч. 1 ст. 206-2 КК слід позбутись.

По-четверте, обстоюваний робочою групою підхід до запровадження кримінальної відповідальності за встановлення незаконного контролю над суб'єктом господарювання заслуговує на підтримку як такий, що відповідає суті рейдерства й узгоджується із практикою застосування ст. 206-2 КК. Водночас ст. 6.4.5 проєкту КК потребує деяких коригувань, показаних вище.

Список використаних джерел:

1. Смітюх А.В. Корпоративні права та корпоративні паї (частки): теоретико-правові аспекти: монографія. Одеса: Фенікс, 2018. 662 с.
2. Дацюк В.Б. Сучасний стан кримінально-правового забезпечення охорони корпоративних відносин в Україні. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності: тези II Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Хмельницький, 2 березня 2018 року). Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2018. С. 134–137.
3. Кримінальний кодекс України. Контрольний текст проєкту (станом на 15.10.2025 року). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2025/11/12/00-kontrolnyj-proyekt-kk-15-10-2025-eksperty-frn.pdf> (дата звернення: 15.01.2026).
4. Дудоров О.О., Дудорова К.Б. Заборона щодо протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації як кримінально-правовий засіб протидії рейдерству (окремі дискусійні аспекти). *Доступ до правосуддя в контексті реформи децентралізації в Україні: матеріали Загальнонаціонального юридичного форуму* (м. Сєверодонецьк, 13 грудня 2019 р.). Сєверодонецьк: Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка, 2020. С. 17–27.
5. Дудоров О.О., Каменський Д.В., Титаренко С.С. Стаття 205-1 Кримінального кодексу України як антирейдерська заборона: проблеми тлумачення, застосування і

вдосконалення. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2021. Вип. 1. С. 116–135.

6. Дудоров О.О., Каменський Д.В., Титаренко С.С. Кримінально-правова оцінка зловживань державних реєстраторів у контексті протидії рейдерству. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 1 (118). С. 118–130.

7. Калмикова Є., Калмиков Д. Лікарський засіб від хвороби суспільства чи плацебо? Встановлення кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації. *Юридичний вісник України*. 5–11 квітня 2014 р. № 14.

8. Туркот О.А. Правовий захист акціонерних товариств від посягань на їх майно та органи управління: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Кривий Ріг, 2015. 240 с.

9. Марін О.К. Проблема відображення суспільно небезпечних явищ у положеннях КК України. *Наступність у кримінальному праві: до 70-річчя проф. Ю.В. Бауліна*: матеріали наук. конф. (м. Харків, 8 верес. 2023 р.) / редкол.: Ю.А. Пономаренко (голова), О.В. Харитонova, Н.В. Маслак та ін.; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, каф. кримін. права. Харків: Право, 2023. С. 152–157.

10. Титаренко С.С. Кримінальна відповідальність за протиправне захоплення суб'єктів господарювання: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Запоріжжя, 2018. 262 с.

11. Грищенко Н.М. Кримінальна відповідальність за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Дніпро, 2019. 219 с.

12. Федулова І.М. Кримінальна відповідальність за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів, 2019. 216 с.

13. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України: Злочини проти власності / за ред. М.І. Хавронюка. Київ: ВД «Дакор», 2017. 448 с.

14. Постанова об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 17 жовтня 2022 р. у справі № 686/13801/16-к. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106940469> (дата звернення: 15.01.2026).

15. Постанова колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 31 липня 2025 р. у справі № 686/29124/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129278082> (дата звернення: 15.01.2026).

16. Коломійчук В.О. Правові засади кримінальної відповідальності та протидії рейдерству в Україні: дис. ... докт. філософії за спеціальністю 081 «Право». Хмельницький, 2022. 257 с.

17. Бахуринський В.С. Кримінально-правова відповідальність за вчинення рейдерства в Україні: дис. ... д-ра філософії за спеціальністю 081 «Право». Київ, 2021. 200 с.

18. Корупційні схеми: їх кримінально-правова кваліфікація і досудове розслідування / за ред. М.І. Хавронюка. Київ: Москаленко О.М., 2019. 464 с.

19. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. 6-те вид., перероб. і доп. / за заг ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. Київ: Юрінком Інтер, 2019. Т. I. 752 с.

20. Кучер В.О. Недійсні правочини та їх цивільно-правові наслідки: навч. посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2014. 344 с.

21. Business Ombudsman Council. Системний звіт «Боротьба з рейдерством: сучасний стан та рекомендації» (липень 2017 р.). URL: <https://boi.org.ua/publications/systemicreports/1134-systemic-report-combatting-raidership-current-stat> (дата звернення: 15.01.2026).

22. Огляд практики застосування Верховним Судом положень Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень». Рішення, внесені до ЄДРСР за січень 2018 року – серпень 2022 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/Oglyad_ZU_reesrt_rech_prav.pdf (дата звернення: 15.01.2026).

23. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. Київ: Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.

24. Відповідальність за розповсюдження недостовірної інформації. Консультації Міністерства юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/m/vidpovidalnist-za-rozpovsyudjennya-nedostovirnoi-informatsii> (дата звернення: 15.01.2026).

25. Дудоров О.О., Задоя К.П. Проблеми кримінально-правової протидії корупції з урахуванням практики ЄСПЛ. *Збірник «Науковий вісник НДІ проблем досудового розслідування»*. 2025. № 2. С. 54–92. URL: <https://ndipdr.com.ua/wp-content/uploads/2025/09/журнал-№2-повна-версія.pdf> (дата звернення: 15.01.2026).

26. Максимович Р.Л. Поняття службової особи у кримінальному праві України. Львів, 2007. 271 с.

27. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та допов. Київ: ВД «Дакор», 2018. 1368 с.

28. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Харків: Право, 2016. Т. 17: Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. Наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2017. 1064 с.

29. Словник іншомовних слів / за ред. О.С. Мельничука. Київ: Гол. ред. УРЕ АН УРСР, 1974. 776 с.